

ŽIVOTNĚ, PŮDA, POĽNOHOSPODĀRSKY PĀVO

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕРЕШКОДНОГО ДОСТУПУ ГРОМАДЯН ДО ПРИРОДНИХ ОБ'ЄКТІВ

Анісімова Г. В.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри екологічного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Право кожного громадянина на користування природними об'єктами права власності народу відповідно із законом проголошено Конституцією України (ч. 2 ст. 13) [2; 1996. – № 30. – Ст. 141]. Наголосимо, що в конституційно-правовій доктрині йдеться лише про природні об'єкти права власності народу й тільки згідно із законом можливо користування ними громадянами. Це дозволяє звузити необґрунтовані спроби обмеження власниками й орендарями природних ресурсів екологічних прав громадян, у тому числі і природних. Поряд з цим у Основному Законі закріплено, що власність не повинна використовуватися на шкоду людині й суспільству; від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади й органи місцевого самоврядування та ін. Відповідні положення містить також і ст. 324 Цивільного кодексу України. У ст. 333 ЦК закріплено, що особа, яка збрала ягоди, лікарські рослини, зловила рибу або здобула іншу річ у лісі, водоймі тощо, є їхнім власником, якщо вона діяла відповідно до закону, місцевого звичаю або загального дозволу власника відповідної земельної ділянки, що за багатьма аспектами не відповідає низці приписів екологічного законодавства. В науці екологічного права загальноновизнаним є факт, що більшість його правових інститутів відноситься до комплексних правових утворень, що включають норми, які містяться і в інших галузях системи українського права. Однак відповідні державні органи, органи місцевого самоврядування та інші, передаючи природні об'єкти у власність, користування або оренду, фактично не створюють умов для забезпечення безперешкодного доступу громадян до природних ресурсів.

С. О. Боголюбов у своїй праці «Правотворчість в сфері екології» звертає увагу на існування невизначеності в екологічному праві та законодавстві в контексті дослідження проблем та напрямків правотворчої діяльності в сфері охорони довкілля та раціонального природокористування [1, с. 42-50]. Низка питань щодо безперешкодного доступу громадян до природних ресурсів пов'язана з вимогами права загального природокористування та має велику кількість недоліків: відсутністю ефективного та дієвого правового механізму реалізації імперативних приписів, великою кількістю декларативних положень, низьким рівнем вирішення процедурних питань, змістовною невизначеністю законодавчих термінів тощо.

Як зазначалось, безперешкодний доступ до природних ресурсів реалізується безпосередньо громадянами в процесі здійснення права загального користування. Але деякі науковці взагалі наполягають на тому, що в сучасних умовах стає недоречним збереження зазначеного правового інституту у тому вигляді, в якому він закріплений у Законі «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 38) [2; 1991. – № 41. – Ст. 546]. Необхідно надати більшій увазі сервітутному праву, завдяки розгалуженню екологічних обов'язків забезпечити безперешкодний доступ до природних об'єктів. Слід пам'ятати, що зазначений Закон був прийнятий ще 25 червня 1991 року при відсутності плюралізму форм власності на природні ресурси.

В сучасних умовах, на жаль, не існує дієвого правового механізму реалізації та забезпечення права безперешкодного доступу громадян до природних об'єктів. Законодавством України громадянам гарантується право загального використання природних ресурсів для задоволення *життєво необхідних потреб* (естетичних, оздоровчих, рекреаційних, матеріальних тощо) безоплатно, без закріплення цих ресурсів за окремими особами і надання відповідних дозволів, за винятком обмежень, передбачених законодавством України (ч. 2 ст. 38 зазначеного Закону). Інакше кажучи, право загального природокористування є безоплатним, характеризується загальнодоступністю, не потребує будь-якого спеціального дозволу, реалізується громадянами без застосування технічних пристроїв, без закріплення за ними природних ресурсів, для задоволення життєво необхідних потреб. У його основі лежить постулат: що не заборонено, то дозволено. Безпосередньо в поресурсовому законодавстві міститься низка імперативних приписів, заборон, обмежень щодо здійснення права загального природокористування, які зумовлені природними властивостями об'єкта, санітарно-епідеміологічними характеристиками, рівнем екологічної безпеки та іншими чинниками. Загальнодоступність розглядається як один із складників загального природокористування.

За сучасних умов поглибленого вивчення права природокористування доцільно застосувати визнані світовою спільнотою природно-правові підходи. Вони дозволять втілити в життя задуми школи природного права, підкреслити багатоглибну еволюцію правової доктрини, що сприяє гармонізації екологічних інтересів людини й суспільства.

Концепцію поділу права природокористування на загальне і спеціальне не сприйняли ні Кодекс України про надра (далі – КУпН), ні Земельний кодекс України (далі – ЗК), ні Закон України «Про охорону атмосферного повітря». Правда, деякі науковці наполягають на тому, що в зазначених природноресурсових сферах все ж має місце право загального природокористування, але це дискусійне питання. З точки зору автора основні складові елементи деяких екологічних правовідносин (наприклад, надкористування), що виникають відповідно до умов, які зазначені у нормативно-правових актах, не відповідають загально визнаній характеристиці права загального природокористування.

Привертають увагу науковців і нові позитивні концептуальні підходи, що використовувалися при вдосконаленні Водного кодексу України (далі – ВК). Звісно, що право загального водокористування визначається ст. 47. У ст. 51 ВК передбачено: (а) водні об'єкти надаються в користування на умовах оренди без обмеження права загального водокористування, крім випадків, визначених законом; (б) орендарі водного об'єкта зобов'язані передбачити місця для безоплатного забезпечення права громадян на загальне водокористування (купання, плавання на човнах, любительське і спортивне рибальство тощо), а при їх визначенні перевага надається традиційно розташованим місцям масового відпочинку; (в) у межах населених пунктів забороняється обмеження будь-яких видів загального водокористування, крім випадків, окреслених законом; (г) заборона загального водокористування водними об'єктами, наданими в користування на умовах оренди, та їх нецільове використання є підставою для розірвання договору оренди. Зазначені норми, безумовно, потребують офіційного тлумачення. Але додаткові обов'язки – це запоручка вільного доступу громадян до водних об'єктів.

Позитивним моментом є прийняття постанови Верховної Ради України від 04.02.2015 р. № 150-III «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення безперешкодного доступу громадян до узбережжя водних об'єктів для загального водокористування» [3], який коли буде офіційно прийнятий та набере законної чинності чітко закріпить положення щодо недопущення обмеження загального водокористування, зокрема заборони купання та плавання на човнах, у зв'язку з наданням земель прибережних захисних смуг (пляжної зони) в користування юридичним або фізичним особам. Внесуть очікувані зміни у ч. 13 ст. 88 ВК, а саме: «Громадянам забезпечується безперешкодний і безоплатний доступ до узбе-

режжа морів, морських заток, лиманів та островів у внутрішніх морських водах в межах пляжної зони, а також до узбережжя річок, водойм та островів для загального водокористування, крім земельних ділянок, на яких розташовані гідротехнічні, гідрометричні та лінійні споруди, санаторії та інші лікувально-оздоровчі заклади, дитячі оздоровчі табори. Перешкоджання такому доступу (в тому числі шляхом влаштування огорож або інших конструкцій) на землях прибережних захисних смуг, наданих в користування, чи справляння за нього плати є підставою для припинення права користування землями прибережних захисних смуг» тощо. Для вдосконалення правового режиму земель водного фонду будуть також внесені відповідні зміни. Вищезазначене безумовне усуне деякі складності, що виникають у відпочиваючих, рекреантів щороку. На практиці недоліки законодавчого регулювання зазначеного питання зумовлюють неправомірне обмеження доступу громадян до узбережжя водних об'єктів і, зокрема, пляжних зон.

Науці екологічного права ще належить розробити низку законів (або один кодифікований нормативно-правовий акт) спрямованих на створення реальних юридичних механізмів для безперешкодного доступу громадян до природних об'єктів, як суттєвої умови реалізації конституційного права громадян на користування природними об'єктами права власності Українського народу, усунути свавілля и зловживання в зазначеній сфері.

Література:

1. Боголюбов С. А. Правотворчество в сфере экологии [Текст] : монография / С. А. Боголюбов. – М.: Эксмо, 2010. – 528 с.
2. Відомості Верховної Ради України.
3. Постанова Верховної Ради України від 04.02.2015 р. № 150-III «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення безперешкодного доступу громадян до узбережжя водних об'єктів для загального водокористування» [Текст] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/150-19><http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/150-19>

THE ISSUE OF LEGISLATIVE REGULATION OF THE PROTECTION OF NEAR SPACE BY UKRAINIAN SUBJECTS OF SPACE ACTIVITY: ENVIRONMENTAL AND LEGAL ASPECTS

Berzin' S. L.

*Undergraduate of the Prosecutors' Training
Institute of the Yaroslav the Wise National Law University, Ukraine
Supervisor: Shekhovtsov V. V.*

*Candidate of Law, Associate Professor of Environmental Law
in the Yaroslav the Wise National Law University*

Ukraine is the space state that actively participates in international space programs and has sufficient capacity for the production of spacecrafts and rocket-powered vehicles [1, p. 34; 2, p. 266; 3, p. 302].

But such space activity, besides contributing to the development of science, obtaining excellence and transition of mankind in space age, has also a hidden danger – environmental pollution, directly near-Earth space debris that formed as a result of the launch of spacecrafts and machinery [4, pp. 156-158].

At the legislative level, the problem of pollution of near space by space activity is not resolved [5, p. 176]. Due to the international nature of such activity I consider it is necessary to adopt a legal act in pursuance of numerous international treaties and conventions [6, pp. 336-

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach,
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach,
Právnická fakulta

PRÁVNA VEDA A PRAX V TREŤOM TISÍCROČÍ

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie

PRÁVNA VEDA A PRAX V TREŤOM TISÍCROČÍ

medzinárodnej vedeckej konferencie

27. – 28. február 2015

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach,
Právnická fakulta, Košice

KOŠICE 2015

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie

PŘÁVNA VEDA A PRAX V TRETOM TISÍCROČÍ

/27. – 28. február 2015/

Programovy a vedecky vybor: doc. JUDr. Gabriela Dobrovičová, CSc
doc. JUDr. Sergej Romža, PhD
JUDr. Ivan Roháč, LL.M, MBA, PhD
doc. JUDr. Julius Kovach, CSc
JUDr. Martina Reřichová
JUDr. Yana Lengerova, CSc

Za odbornú a jazykovú stránku príspevkov zodpovedajú autori.
Rukopis neprešiel jazykovou úpravou.

Vydal: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Košice, 2015

Кузьмін Е. Е. До питань типології внутрішніх конфліктів: міжнародно-правовий аспект.....	48
Лешкович Т. А. Сучасні проблеми міжнародної правосуб'єктності	50

PŘÁVO EURÓPSKEJ ÚNIE

Котуха О. С. До питання про норму-принцип верховенства права Європейського Союзу.....	53
--	----

ŽIVOTNĚ, PŮDA, POĽNOHOSPODÁRSKY PŘÁVO

Анісімова Г. В. Проблеми законодавчого забезпечення безперешкодного доступу громадян до природних об'єктів.....	56
Berzin' S. L. The issue of legislative regulation of the protection of near space by Ukrainian subjects of space activity: environmental and legal aspects.....	58
Міненко С. М. Право власності на землі водного фонду України	60
Пастух А. В. Поняття «біомаса» за законодавством України в контексті використання сільськогосподарської сировини для виробництва біопалива.....	63
Уркевич В. Ю. Новації правового регулювання оподаткування сільськогосподарських товаровиробників в Україні.....	65
Шерстюк С. В. Спільна аграрна політика ЄС до 2020 року	67

OBČIANSKEHO PŘÁVO A RIADENIA

Абрикосов Д. С. Правові наслідки порушення прав пасажирів та їх захист за договором перевезення пасажирів повітряним транспортом	70
Бєлошук К. О. Спадкові позови: поняття, ознаки і види	72
Бобрик В. І. Оптимізація цивільнісного судочинства в Україні: нові підходи до вирішення проблемних питань	74
Дейнеко О. С. Визначення поняття комерційної таємниці як об'єкта цивільних прав	77
Жарко О. Г. Законодавчі прогалини регулювання відносин авторського права на інтерв'ю	79
Коструба А. В. Компенсаційна дія юридичних фактів у механізмі правоприпинення	81